

Juristien ja ekonomistien välistä puhelua

Mikko Puhakka
Professori
Oulun yliopisto

Juristien ja ekonomistien
välistä puhelua

A. Mentula (toim.) *Kilpailuoikeudellinen vuosikirja.*
1. vuosikerta. 246 sivua.
Multiprint Oy, Helsinki 2003.

Arvioitavan kirjan julkaisija, Kilpailuoikeudellinen yhdistys, on perustettu noin kolme vuotta sitten. Yhdistys haluaa edistää ”*kilpailuoikeuden ja kilpailun taloustieteen kehitystä*”. Tällainen vuoropuhelu kahden tieteen edustajien välillä on tärkeitä. Jos johonkin oikeuden alaan – vero-oikeuden lisäksi – taloustieteellä on jotakin merkittävää sanottavaa, niin varmasti juuri kilpailuoikeuteen. Itse uskon, kuten *Posner* (1992) osoittaa, että taloustieteellä on paljon tarjottavaa jokaiselle muullekin oikeuden alalle.

Kirjan kirjoittajien joukossa on sekä oikeus- että taloustieteilijöitä. Kirjassa on 15 kirjoitusta, lyhyehkö oikeustapauksia -osasto, kaksi kirja-arvostelua ja kaksi luetteloa kirjallisuudesta. Kahdeksaa ensimmäistä kirjoitusta leimaa ”juhlapuhemaisuus”, koska ne ovat yhdistyksen juhlaseminaarin esityksiä. Toisessa kirjallisuusluettelossa aakkosjärjestys ei ole pitänyt kutiaan joka kohdassa. Kirjaa on tarkoitus julkaista vuosittain ja se on avoin foorumi kilpailusta kiinnostuneille kirjoittajille.

Tarvitsemme Suomessa enemmän ja laadukkaampaa kilpailutaloudellista ja oikeudel-

lista tutkimusta, jolla on sovellusarvoa myös kilpailuviranomaiselle. Kilpailulakimme (Laki kilpailunrajoituksista, 480/1992) ensimmäisen pykälän toinen momentti toteaa: ”*Tätä lakia sovellettaessa on erityisesti otettava huomioon kuluttajien etu...*”. Tästä voi mielestäni päätellä, että kussakin tapauksessa olisi arvioitava kilpailunrajoitusten vaikutusta kuluttajan ylijäämään. Jos kyseessä oleva vaikutus on pieni, niin kilpailuviranomaisen ei kannattaisi puuttua asiaan ollenkaan. Kuluttajan ylijäämän arviointiin tarvitaan taloustieteen työkaluja! Samaisen pykälän kolmas momentti toteaa: ”*Tätä lakia ei sovelleta sopimukseen ja järjestelyihin, jotka koskevat työmarkkinoita.*” Suuri osa taloudellisesta toimeliaisuudesta on siis Suomessa jätetty kilpailulain sovellusalan ulkopuolelle!

Arvioitava kirja omalta osaltaan osoittaa, ettei meillä vielä ole juuri ollenkaan edellä kaipaamaani soveltavaa tutkimusta. Kirjan kirjoittajista *Kanniainen* sekä *Määttä* ja *Virtanen* tuovat esille saman asian. Eikö kilpailuvirasto voisi panostaa enemmän tutkimukseen? Jokainen voi todeta, että esimerkiksi Yhdysvaltain kil-

pailuvirastossa tehdään paljon vakavasti otettavaa ja kansainvälisiin tieteellisiin aikakauskirjoihin kelpaavaa tutkimusta (ks. <http://www.ftc.gov/be/econwork.htm>).

Suomessa kilpailuvirasto joutuu näperteleeseen ja samalla tuhlaamaan resurssejaan sellaisten kilpailuongelmien kanssa, joiden yhteiskunnallinen merkitys on minimaalinen. Esimerkkinä voisi olla tapaus raviohjastajien hintayhteistyöstä laina-ohjastuksen ajopalkkioiden määrääytymisperusteissa (Dnro 624/61/2000, 27.2.2003, (<http://www.kilpailuvirasto.fi>)). Kyseisessä tapauksessa virasto on tullut lopputulokseen, jonka mukaan tapauksen taloudellisen merkityksen on katsottu olevan niin mitätön, ettei ole ollut aihetta jatkaa ko. asian käsittelyä. Erinomaista on, että päätökseen liittyy taloudellinen arvio kilpailunrajoituksen merkityksestä. Kilpailunrajoituksista annettu laki ilmeisesti velvoittaa virastoa puuttumaan myös vähämerkityksisiin tapauksiin. Viraston ylijohtaja *Purasjoki* myöntää tämäntyyppiset ongelmat omassa kirjoituksessaan todetessaan (s. 20): *"Kilpailuvirasto ei ole pystynyt riittävästi priorisoimaan tehtäviään. Merkittävät asiat ja täysin toisarvoiset "ongelmat" (lainausmerkit Purasjoen) ovat saaneet liki saman painon työohjelmissä."*

Miksei kilpailuvirasto puutu kilpailuongelmiin, joista koituu merkittävää hyvinvointitapioita? Edestakainen lentolippu Finnairin koneessa Oulu-Helsinki välillä maksaa noin 430 euroa. Reitille ilmaantunut kilpailija tarjoaa kalleimmillaankin edestakaisen lipun 256 euron hinnalla. Rajakustannus lienee siten selvästi alle 256 euron. Monopoli voi siis hinnoitella itselleen suuren osan kuluttajan ylijäämää. Miksi tällainen monopolimainen "ryöstöhinnointelu" sallitaan?

Toisena esimerkkinä voi kysyä, miksi meil-

lä on täysin veroon verrattava tv-maksu, jolla katetaan valtion omistaman yleisradioyhtiön taloutta? Laki Yleisradio Oy:stä (1380/1993) on antanut yhtiölle tiettyjä julkisen palvelun tehtäviä (ks. erityisesti 7 pykälä). Laki valtion televisio- ja radorahastosta (745/1998) säätelee maksujen keräämisen ym. asiat. TV-maksuja (186.60 euroa vuodessa) on helppo perustella yhtiön hallintoneuvoston puheenjohtajan tapaan (Yle1:n televisiuutiset 7.5.2003) hurjalta kuulostavalla logiikalla: *"Maksuhan on vain n. 50 senttiä päivässä."* Lisäksi ollaan suunnittelemassa korotusautomaattia maksuihin! Eikö yhtiö pärjää kilpailussa ilman tällaista pakkomaksua? Miksei yksityinen radio- ja televisiotoiminta voi tai pysty huolehtimaan näistä julkisen palvelun tehtävistä ilman pakollisia maksuja? Mitkä ovat tv-maksujen kilpailuvai- kutukset? Olisi tutkittava, onko taloudellisen hyvinvoinnin kannalta parempi, että meillä on nykyinen järjestelmä vai järjestelmä, jossa radio- ja televisiotoiminnasta huolehtivat kokonaan yksityiset yritykset? Poliitikkojen vahva asema Yleisradio Oy:ssä on myös merkittävä kustannus. Heidänhän on helppo korottaa tv-maksuja riippumatta siitä, mitä tuloksia Yleisradio Oy on saanut aikaan. Luulisi, että kilpailuviranomaisella olisi intressi tarkastella radio- ja televisiotoimintaa Suomessa. Yleisradio Oy:n ilmeisestikin kilpailua vääristävän erityisase- man taloudelliset vaikutukset eivät liene mitätömät.

Vuosikirjan joissakin artikkeleissa pohditaan ns. uudesta taloudesta koituvia ongelmia ja muutoksia taloudelliselle kilpailulle. *Alkio* keskustelee immateriaalioikeuden (esimerkiksi tekijänoikeus ja patentti) ja kilpailuoikeuden välisistä suhteista. Kirjoitus on ajankohtainen ja mielenkiintoinen, koska immateriaalioikeuk- sien merkitys talouksissa, joissa informaation

rooli on merkittävä, on korostunut. Hän kuvailee lyhyesti myös Microsoft -tapausta. Tällä hetkellä EU:n komissiokin on yrityksen kimpussa. Tietenkin, mitäpä muuta eurooppalaiselta byrokratialta voisi odottaa!

Miten kilpailuviranomaisen tulisi toimia nopeasti muuttuvassa informaatioon perustuvassa taloudessa. Mielestäni liian tiukalla markkinoihin puuttumisella ei tulisi sotkea markkinoiden toimintaa. Uusille keksinnöille ja niiden leviämismiselle ei tulisi asettaa monia esteitä. *Parrente ja Prescott* (2000) nimittäin osoittavat, että maat, joissa monopolivoimien vaikutuksen vuoksi uusien tuotantomenetelmien käyttöönotto on hankalaa tai mahdotonta, kärsivät huomattavasta köyhyydestä.

Kasvavien skaalatuottojen ja vähenevien keskimääräisten kustannusten korostunut merkitys nykyaikaisissa ”tietotalouksissa” merkitsee itsessään täydellisen kilpailun mahdolluutta. Tämä tosiasia tulee kilpailuviranomaisen tiedostaa. Liika sääntely, regulointi ja niillä pelottelu saattavat vähentää kannustimia luoda uutta tietoa.¹

Nopeasti kehittyvällä uutta tietoa luovalla toimialalla väliaikaisesta monopolista ei tarvitse olla huolissaan. Jos tämäntyypiset monopolit totaalaisesti kiellettäisiin, kannustimet uuden tiedon ja taidon luomiseen olisivat mitättömät. Tieto leviää nopeasti. Tämän päivän monopoli saattaa jo huomenna olla kuristunut kovassa kilpailussa. *Schumpeteria* (1975, VII luku) mukaillen: Luovuus tuhoaa yrityksen, tai ainakin pakottaa sen muuntautumaan voimak-

kaasti. Tässä yhteydessä lukija voi miettiä esimerkiksi IBM:n asemaa markkinoilla kaksikymmentä vuotta sitten ja tänä päivänä.²

Pursiainen pohtii kirjoituksessaan viestintämarkkinoiden sääntelyä. Tällä toiminnalla on Suomessa pitkät perinteet. Kirjoituksessa tulee esille myös Yleisradio Oy:n erikoisasema, mitä kirjoittaja ei sen enempää kuitenkaan erittele. Kirjoittajan mukaan ilman Euroopan unionin jäsenyyttä Suomessa viestintäalan sääntelyä olisi purettu nopeammin. On mielenkiintoista lukea liikenne- ja viestintäministeriön korkean virkamiehen näkemyksiä kilpailusta viestintämarkkinoilla. Monissa kirjoituksensa kohdissa hän näyttää suhtautuvan hyvin myönteisesti kilpailuun, mutta toki toteaa (s. 147): ”*Heikko regulaattori ei ole kenenkään etu, ei pitkän päälle edes niiden yritysten, joiden asema markkinoilla on vahva.*” Ainakin Soneralle vahva regulaattori oli taannoin hyödyllinen, sillä yrityshän sai käytännössä ilmaiseksi vuonna 1999 toimiluvan rakentaa kolmannen sukupolven matkaviestintäverkko Suomeen. Mielestäni näiden toimilupien jakaminen huutokaupalla olisi ollut johdonmukaista myös ko. markkinoiden kilpailun edistämisen kannalta.

Suomessa on joukko erinomaisia kansainvälisen tason toimialan taloustieteen tutkijoita. Hyvät kollegat, purkakaa epäkohtia ja kirjoitakaa tähän vuosikirjaan!

Yhteiskunnan hyvinvoinnin kannalta on hyödyllistä, että juristit ja ekonomistit keskustelevat keskenään. Toivottavasti ei jäädä ainoastaan keskustelun tasolle. Vuoropuhelu on ollut hyödyllistä vasta silloin, kun sillä on ollut vaikutusta lainsäädäntöön ja tapausten ratkai-

¹ Ehkäpä tunnetuin viimeaikainen kilpailuoikeudellinen tapaus on jo edellä mainittu Microsoft. Tapauksen molempien osapuolten joidenkin asiantuntijoiden perustelut ovat luettavissa teoksessa *Evans, Fisher, Rubinfeld ja Schmalensee* (2000).

² IBM oli noin 30 vuotta sitten Yhdysvaltojen kilpailuviranomaisen hampaissa; ks. *Fisher, McGowan ja Greenwood* (1983).

suun. Mutta miksi jättää asia koskemaan vain kilpailuoikeutta? Eikö keskustelua tulisi käydä myös muiden oikeuden alojen juristien kanssa? Miksei perustettaisi oikeustaloustieteellistä yhdistystä? □

Kirjallisuus

Evans, D.S., F.M. Fisher, D.L. Rubinfeld ja R.L. Schmalensee (2000): *Did Microsoft Harm Con-*

sumers? Two Opposing Views. AEI-Brookings Joint Center for Regulatory Studies. Washington, D.C.

Fisher, F.M., J.J. McGowan ja J.E. Greenwood (1983): *Folded, Spindled, and Mutilated. Economic Analysis and U.S. vs. IBM*. MIT Press.

Parente, S.L ja E.C. Prescott (2000): *Barriers to Riches*. MIT Press.

Posner, R. (1992): *Economic Analysis of Law*. 4. painos. Little, Brown and Company.

Schumpeter, J.A. (1975): *Capitalism, Socialism, and Democracy*. Harper Torchbooks.